

Rapport

I&O-zetelpeiling, december 2020

Wopke-effect: CDA groeit naar 19 zetels

December peiling I&O Research

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Datum

december 2020

Auteurs

Wietse van Engeland
Peter Kanne
Milan Driessen

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Belangrijkste uitkomsten	4
1 Zetelpeiling	6
1.1 Wopke-effect: CDA groeit naar 19 zetels	6
1.2 Partij van tweede (of derde) voorkeur	9
1.3 Switchgedrag sinds november	10
1.4 Belangrijkste thema's voor de verkiezingen	11
2 Bekendheid en waardering politici	14
2.1 Bekendheid lijsttrekkers	14
2.2 Waardering lijsttrekkers	15
2.3 Hoekstra volgens kiezers beste kandidaat voor lijsttrekkerschap	17
3 Tevredenheid kabinet-Rutte III	19
3.1 Tevredenheid met kabinet Rutte III stabiel hoog	19
4 Onderzoeksverantwoording	21

Belangrijkste uitkomsten

Wopke-effect: CDA groeit naar 19 zetels

Het CDA, met nieuwe lijsttrekker Wopke Hoekstra, wint ten opzichte van november zes zetels en komt daarmee op 19 virtuele zetels. Dit blijkt uit de I&O-peiling vanaf vrijdag 22 uur¹, toen bekend werd dat Wopke Hoekstra het leiderschap aanvaardde.

De VVD blijft in de I&O-peiling virtueel de grootste partij met 43 zetels. Dat is een zetel minder dan in november.

De PVV blijft de nummer twee met 22 virtuele zetels; in november waren dat er 21. De neergang van Forum voor Democratie zet door, deze partij verliest ten opzichte van november twee zetels en komt uit op vier zetels. Voor het overige zijn de verschillen klein.

I&O Zetelpeiling december 2020

	UITSLAG	PEILING			VERSCHIL	
		TK 2017	12 okt 2020	16 nov 2020	15 dec 2020	t.o.v. nov
VVD	33	42	44	43	-1	+10
PVV	20	19	21	22	+1	+2
CDA	19	14	13	19	+6	0
D66	19	14	13	13	0	-6
GroenLinks	14	14	13	12	-1	-2
SP	14	9	10	9	-1	-5
PvdA	9	13	13	13	0	+4
ChristenUnie	5	7	7	6	-1	+1
PvdD	5	5	4	4	0	-1
50Plus	4	1	1	1	0	-3
SGP	3	3	3	3	0	0
DENK	3	2	2	1	-1	-2
FvD	2	7	6	4	-2	+2
Totaal	150	150	150	150		

Potentie voor doorgroei CDA onder Hoekstra

In deze peiling gaven we geen informatie over het nieuwe leiderschap. In een volgende vraag deden we dat wel, we vertelden dat Wopke Hoekstra lijsttrekker voor het CDA wordt. Daaruit blijkt dat het CDA in potentie nog verder kan groeien onder Wopke Hoekstra. Als kiezers verteld is dat Hoekstra de nieuwe lijsttrekker voor het CDA is, zegt een nog groter deel op het CDA te willen stemmen en gaat de partij – virtueel naar 23 zetels. Ten opzichte van november wordt deze winst geboekt bij VVD, SP en ChristenUnie. Vooralsnog lijkt de schade voor de VVD te overzien, Hoekstra is zowel aanvullend op als concurrentie voor de VVD. Of zoals iemand die overstapt van VVD naar CDA het uitdrukt:

“We hebben in NL dringend behoefte aan duidelijkheid en leiderschap. Samen met Rutte is Hoekstra een prima combi.”

¹ Op dit moment werd de vraag aangepast zoals hier weergegeven. Respondenten die daarvoor de vragenlijst al hadden ingevuld telden niet mee in de zetelpeiling. Voor de andere vragen uit deze rapportage zijn hun antwoorden wel meegeteld.

Rutte en Hoekstra best gewaardeerde lijsttrekkers; Kaag valt terug

Mark Rutte wordt van de *lijsttrekkers* het best gewaardeerd: een 7,1. Rutte staat sinds de coronacrisis stationair op een zeven, daarvoor schommelde hij rond de zes.

Wopke Hoekstra wordt gewaardeerd met een 7,0, waarmee hij kort achter Rutte zit.

Op afstand volgen de andere lijsttrekkers. Eerst die van de coalitiepartijen: Gert-Jan Segers (5,9) en Sigrid Kaag (5,8). Daarna volgen leiders van de oppositie zoals Asscher (5,6), Marijnissen (5,5) en Klaver (5,3).

Voor Kaag betekent deze score een terugval. Ze stond in mei nog op een 6,7, in juli op een 6,6. In juli gaven de D66-kiezers haar nog een 8,3, nu is dat nog een 7,9.

Omtzigt best gewaardeerde politicus, maar CDA-kiezers willen Hoekstra als lijsttrekker

Overigens zou het CDA ook extra zetels halen als Pieter Omtzigt de lijsttrekker zou worden (19 zetels), al is het in potentie minder dan onder Hoekstra. Het CDA lijkt er goed aan gedaan te hebben Hoekstra naar voren te schuiven: een meerderheid (62%) van de CDA-kiezers vindt Hoekstra het meest geschikt, 18 procent zou kiezen voor Omtzigt.

Maar Omtzigt is wel de politicus die door (alle) kiezers het best gewaardeerd wordt: hij krijgt gemiddeld maar liefst een 7,2, hoger dus dan Rutte (7,1) en Hoekstra (7,0).

Belangrijkste electorale thema's: gezondheidszorg, klimaat en woningmarkt

Kiezers vinden *gezondheidszorg* net als in november het belangrijkste onderwerp voor de verkiezingen (35%). Daarachter volgen nu *woningmarkt* (31%), *duurzaamheid & klimaat* (29%). Vergeleken met november wordt het aanpakken van de coronacrisis vaker genoemd: dit thema wordt nu door 21 procent van de kiezers genoemd, in november was dit aandeel nog 16 procent.

Tevredenheid met kabinet Rutte III stabiel hoog

Twee derde van de Nederlanders (65 procent) is momenteel tevreden met het kabinet Rutte-III, 32 procent is dat niet of in beperkte mate. Ten opzichte van een maand geleden (67 tevreden) blijft de tevredenheid over het kabinet gelijk.

Verantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdagavond 11 december tot maandagochtend 14 december 2020.

Er werkten in totaal 1.257 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

1 Zetelpeiling

1.1 Wopke-effect: CDA groeit naar 19 zetels

Het CDA, met nieuwe lijsttrekker Wopke Hoekstra, wint ten opzichte van november zes zetels en staat daarmee op 19 virtuele zetels. Dit blijkt uit de I&O-peiling vanaf vrijdag 22 uur², toen bekend werd dat Wopke Hoekstra het leiderschap aanvaardde. Hierbij gaven we geen informatie over het nieuwe leiderschap. In een volgende vraag – onder dezelfde steekproef – deden we dat wel. Daarna stelden we de peilingvraag nog twee keer, op de volgende manier:

- Nu u weet dat Wopke Hoekstra lijsttrekker voor het CDA wordt, op welke partij zou u dan stemmen?
- Stel dat Pieter Omtzigt lijsttrekker voor het CDA wordt, op welke partij zou u dan stemmen?

Hieruit blijkt dat het CDA in potentie nog verder kan groeien onder Wopke Hoekstra. Als kiezers verteld is dat Hoekstra de nieuwe lijsttrekker voor het CDA is, zegt een nog groter deel op het CDA te willen stemmen en gaat de partij – virtueel naar 23 zetels. Ten opzichte van november wordt deze winst geboekt bij VVD, SP en ChristenUnie.

Overigens zou het CDA ook extra zetels halen als Pieter Omtzigt de lijsttrekker zou worden (19 zetels), maar in potentie minder dan onder Hoekstra. Het CDA lijkt er goed aan gedaan te hebben Hoekstra naar voren te schuiven: een meerderheid (62%) van de CDA-kiezers vindt Hoekstra het meest geschikt, 18 procent zou kiezen voor Omtzigt. (Zie ook paragraaf 2.3).

Tabel 2 - Peiling Tweede Kamerverkiezingen in zetels

“Als er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden, op welke partij zou u dan stemmen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen (n=925).

	UITSLAG	PEILING NOVEMBER	PEILING DECEMBER ZONDER INFO	PEILING DEC. MET INFO (Hoekstra wordt lijsttrekker)	PEILING DEC. MET INFO (Stel Omtzigt wordt lijsttrekker)
	TK 2017	geen info	geen info	Hoekstra	Omtzigt
VVD	33	44	43	41	43
PVV	20	21	22	22	23
CDA	19	13	19	23	19
D66	19	13	13	12	13
GroenLinks	14	13	12	12	13
SP	14	10	9	8	8
PvdA	9	13	13	13	13
ChristenUnie	5	7	6	5	5
PvdD	5	4	4	4	4
50Plus	4	1	1	1	1
SGP	3	3	3	3	3
DENK	3	2	1	1	1
FvD	2	6	4	5	4
Totaal	150	150	150	150	150

De VVD blijft in de I&O-peiling virtueel de grootste partij met 43 zetels. Dat is een zetel minder dan in november. De PVV blijft de nummer twee met 22 virtuele zetels; in november waren dat er 21.

² Op dit moment werd de vraag aangepast zoals hier weergegeven. Respondenten die daarvoor de vragenlijst al hadden ingevuld telden niet mee in de zetelpeiling. Voor de andere vragen uit deze rapportage zijn hun antwoorden wel meegeteld.

De neergang van Forum voor Democratie zet door, deze partij verliest ten opzichte van november twee zetels en komt uit op vier zetels. Voor het overige zijn de verschillen klein. (Zie ook tabel 2).

Citaten van switchers naar CDA

We vroegen degenen die nu op het CDA zouden stemmen (en in november nog niet) toe te lichten wat ze goed vinden aan deze partij. Een selectie van de antwoorden is hieronder weergegeven.

Partijvoorkeur november	Partijvoorkeur nu	
VVD	CDA	<i>We hebben in NL dringend behoefte aan duidelijkheid en leiderschap. Samen met Rutte is Hoekstra een prima combi.</i>
VVD	CDA	<i>VVD is iets meer rechts dan CDA, maar ik twijfel tussen die twee omdat ik vind dat beide partijen hard werken om ons door deze crisis te helpen.</i>
VVD	CDA	<i>Een sterke lijsttrekker waarin ik veel vertrouwen heb</i>
VVD	CDA	<i>Omdat ik daar veel vertrouwen in heb gekregen.</i>
VVD	CDA	<i>Duidelijk programma en stabiele partij. VVD is ook prima, echter even iets anders</i>
PvdA	CDA	<i>De nieuwe lijsttrekker</i>
PvdA	CDA	<i>Ik ben fan van Wopke Hoekstra en zie in hem een toekomstig premier</i>
50 Plus	CDA	<i>Ik ben van mening veranderd. CDA blijft wel CDA. Ik ben dat geruzie bij 50 Plus helemaal zat.</i>
50 Plus	CDA	<i>Dhr Hoekstra en Omtzigt spreken me heel goed aan hier heb ik vertrouwen. Bij 50 Plus is veel veranderd door onrust</i>

Tabel 2 - Peiling Tweede Kamerverkiezingen in zetels

“Als er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden, op welke partij zou u dan stemmen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen (n=925).

UITSLAG	P E I L I N G															+/- t.o.v nov	+/ - t.o.v. TK17
	TK 2017	sept 19	okt 19	nov 19	jan 20	13 mrt 20	30 mrt 20	12 mei 20	9 jun 20	7 juli 20	9 aug 20	7 sept 20	12 okt 20	16 nov 20	15 dec 20		
VVD	33	32	30	26	27	27	36	43	45	39	41	40	42	44	43	-1	+10
PVV	20	13	15	18	16	17	15	13	15	16	14	19	19	21	22	+1	+2
CDA	19	15	16	15	15	14	14	13	14	17	17	13	14	13	19	+6	0
D66	19	11	11	11	11	10	9	8	11	14	12	13	14	13	13	0	-6
GroenLinks	14	17	16	18	18	17	16	16	15	16	15	15	14	13	12	-1	-2
SP	14	9	7	10	9	9	9	11	10	9	10	10	9	10	9	-1	-5
PvdA	9	16	16	15	13	14	14	15	13	12	13	13	13	13	13	0	+4
ChristenUnie	5	8	8	7	9	6	7	7	7	7	7	7	7	7	6	-1	+1
PvdD	5	6	6	5	5	6	6	5	4	4	4	4	5	4	4	0	-1
50Plus	4	7	7	6	8	10	7	1	1	0	1	2	1	1	1	0	-3
SGP	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	0	0
DENK	3	1	2	1	1	1	1	1	0	0	0	1	2	2	1	-1	-2
FvD	2	11	12	14	14	15	12	12	11	12	12	10	7	6	4	-2	+2
Totaal	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150			

Bron: I&O Research, december 2020

Tabel 3 - Peiling Tweede Kamerverkiezingen in percentages

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft eerste voorkeur (n=925, in percentages).

	PEILING (in %)															Marge (n=925)
	TK 2017	sept 19	okt 19	nov 19	jan 20	13 mrt 20	30 mrt 20	12 mei 20	9 jun 20	7 juli 20	9 aug 20	7 sept 20	12 okt 20	16 nov 20	15 dec 20	
VVD	21,3	20,6	19,3	17,0	17,6	18,0	23,2	28,4	28,1	24,9	26,5	26,0	26,9	28,2	27,4	(24,5; 30,3)
PVV	13,1	8,7	10,2	11,9	10,7	11,0	9,9	8,4	9,9	10,4	9,4	12,5	12,5	13,5	14,2	(12; 16,4)
CDA	12,4	9,9	10,6	9,9	9,7	9,6	9,0	8,5	8,9	11,1	11,3	8,7	8,8	8,7	12,5	(10,4; 14,6)
D66	12,2	7,4	7,5	7,1	7,3	6,5	5,7	5,2	7,2	9,1	8,2	8,6	9,4	8,4	8,3	(6,5; 10,1)
GL	9,1	10,9	10,5	12,1	11,8	11,1	10,7	10,5	10,0	10,3	9,6	10,1	9,0	8,2	8,1	(6,3; 9,9)
SP	9,1	6,0	4,6	6,4	6,1	6,0	6,1	7,1	6,3	6,1	6,5	6,5	6,2	6,6	6,0	(4,5; 7,5)
PvdA	5,7	10,2	10,6	9,9	8,8	9,5	9,5	9,7	8,7	8,0	8,6	8,4	8,7	8,7	8,9	(7,1; 10,7)
CU	3,4	5,5	5,4	4,9	5,8	4,1	5,0	4,8	4,9	4,4	4,6	4,6	4,6	4,7	3,8	(2,6; 5)
PvdD	3,2	4,3	4,0	3,4	3,3	4,0	4,2	3,5	3,1	3,1	2,8	3,2	3,2	3,1	3,1	(2; 4,2)
50+	3,1	4,8	4,7	4,0	5,3	6,6	5,0	0,7	1,0	0,5	0,7	1,3	1,0	1,1	0,9	(0,3; 1,5)
SGP	2,1	2,9	2,7	2,9	2,7	2,6	2,8	3,1	3,1	2,9	2,7	2,2	2,5	2,3	2,4	(1,4; 3,4)
DENK	2,1	1,2	1,9	0,9	0,9	0,9	0,7	0,7	0,4	0,5	0,6	0,7	1,3	1,3	0,8	(0,2; 1,4)
FvD	1,8	7,3	7,8	9,2	9,2	9,8	7,7	8,2	7,4	7,9	7,6	6,7	4,8	4,1	2,9	(1,8; 4)
PvdT								0,8	0,3	0,4	0,6	0,1	0,3	0,2		
Anders ³	1,5	0,3	0,2	0,4	0,6	0,4	0,4	0,3	0,8	0,4	0,4	0,4	0,7	0,8	0,5	(0; 1)
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

³ Geen van de overige partijen komt boven de kiesdrempel uit

1.2 Partij van tweede (of derde) voorkeur

Voor de VVD is er – ondanks de groei van het CDA en het eigen lichte verlies – geen reden voor paniek. Van de huidige VVD-kiezers zegt 39 procent dat deze keuze vast staat. Dat was 35 procent in november. Voor 30 procent komt ook het CDA in aanmerking, dit was een maand geleden 31 procent. Verder overwegen VVD-kiezers in 18 procent van de gevallen nog D66, dit was ook in november zo. Een stabiele basis voor de VVD dus. Vrij weinig VVD-kiezers overwegen PVV (7%) of FvD (2%).

Forum voor Democratie – dat daalde van 12 zetels in augustus naar 4 zetels nu, moet vrezen daar nog wat van kwijt te raken: voor maar liefst 53 procent komt ook de PVV nog in aanmerking. Omgekeerd is dat aandeel (nu 26%) lager en gedaald (het was 40% in november).

Op links zien we dat kiezers van GroenLinks, SP, D66 en PvdA nog veel naar deze andere partijen kijken. De kiezerstrouw is hier – als vanouds – laag.

Tabel 4 - Andere partijen die worden overwogen

“Zijn er andere partijen die voor u in aanmerking komen om op te stemmen?” Basis: heeft eerste voorkeur (n=925).

	Totaal	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD	SGP	FvD
Geen andere partij, keuze staat vast	29%	39%	35%	22%	15%	12%	29%	22%	25%	22%	60%	30%
VVD	10%	0%	11%	36%	25%	6%	6%	5%	7%	2%	0%	4%
PVV	5%	7%	0%	4%	0%	0%	6%	1%	1%	3%	0%	53%
CDA	14%	30%	5%	0%	14%	0%	10%	9%	44%	1%	4%	7%
D66	12%	18%	0%	11%	0%	34%	6%	23%	1%	10%	0%	0%
GroenLinks	12%	4%	1%	3%	36%	0%	18%	38%	12%	36%	0%	0%
SP	6%	1%	8%	3%	6%	21%	0%	16%	3%	14%	0%	3%
PvdA	10%	4%	3%	5%	23%	35%	24%	0%	9%	10%	0%	0%
ChristenUnie	5%	4%	2%	17%	6%	4%	2%	5%	0%	4%	27%	0%
Partij voor de Dieren	6%	2%	4%	1%	9%	24%	7%	7%	7%	0%	0%	0%
50 Plus	3%	1%	5%	4%	2%	0%	6%	3%	2%	6%	0%	0%
SGP	2%	1%	4%	3%	0%	0%	1%	0%	11%	0%	0%	2%
DENK	1%	1%	0%	0%	0%	1%	2%	2%	0%	0%	0%	0%
Forum voor Democratie	5%	2%	26%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	2%	4%	0%
Anders	1%	0%	3%	1%	2%	4%	2%	1%	0%	1%	3%	0%
Weet ik (nog) niet	9%	9%	11%	11%	10%	7%	10%	7%	7%	18%	6%	8%

Bron: I&O Research, december 2020

1.3 Switchgedrag sinds november

De helft van de deelnemers in december nam ook deel aan de novembermeting: van 645 kiezers weten we wat een maand geleden hun eerste voorkeurspartij was. Dit biedt een indicatie van het switchgedrag van kiezers (geen volledig beeld). In tabel 5 zijn hun antwoorden tegen elkaar afgezet om te zien waar de verschuivingen zitten. Voor de kiezers van SP, CU en FvD zijn de cijfers indicatief vanwege de klein aantallen kiezers (in alle drie de gevallen minder dan 50).

De meeste kiezers kiezen nu voor dezelfde partij als vorige maand. Van de deelnemers die in november VVD zouden stemmen doet 91 procent dat nu ook. Ten opzichte van november wint het CDA kiezers van de VVD, SP, PvdA en ChristenUnie. Van de D66-kiezers zou drie kwart (78%) weer D66 stemmen als er nu verkiezingen zouden zijn, 6 procent zou nu VVD stemmen. Een kwart van de FvD-kiezers uit november zegt nu PVV te gaan stemmen. Een derde weet niet wat ze nu zouden stemmen.

Tabel 5 – Switchgedrag sinds vorige peiling

Basis: kiezers die vorige keer ook hebben meegedaan (n = 645)

Stemintentie december	Totaal	Stemintentie november								
		VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP*	PvdA	CU*	FvD*
VVD	22%	91%	0%	3%	6%	0%	2%	0%	0%	0%
PVV	11%	0%	91%	0%	0%	0%	3%	0%	0%	26%
CDA	10%	6%	0%	90%	0%	0%	3%	3%	3%	0%
D66	7%	0%	0%	1%	78%	3%	0%	1%	0%	0%
GL	7%	0%	0%	0%	1%	82%	0%	3%	5%	0%
SP	5%	0%	0%	0%	0%	4%	74%	0%	0%	0%
PvdA	7%	0%	0%	0%	5%	0%	0%	83%	0%	0%
CU	3%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	85%	0%
PvdD	2%	0%	0%	0%	0%	3%	0%	1%	0%	0%
SGP	2%	0%	0%	0%	0%	0%	3%	0%	0%	0%
FvD	2%	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	41%
weet ik (nog) niet	18%	2%	4%	6%	9%	8%	14%	7%	7%	33%
Overig / wil ik niet zeggen	4%	0%	3%	3%	0%	0%	0%	1%	0%	1%
N =	1162	161	67	71	50	65	36	86	34	23

* Cijfers indicatief; n < 50

1.4 Belangrijkste thema's voor de verkiezingen

In eerdere peilingen vroegen we kiezers om aan te geven welke onderwerpen een rol spelen bij de keuze voor een partij. Dit keer (en vorige keren) hebben we deze vraag op een andere manier gesteld, namelijk:

Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?

Op deze manier zien we scherper wat er bij de verkiezingen echt van belang zal zijn voor de kiezers. Kiezers vinden *gezondheidszorg* net als in november het belangrijkste onderwerp voor de verkiezingen (35%). Daarachter volgen nu *woningmarkt* (31%), *duurzaamheid & klimaat* (29%). Vergeleken met november wordt het aanpakken van de coronacrisis vaker genoemd: dit thema wordt nu door 21 procent van de kiezers genoemd, in november was dit aandeel nog 16 procent.

Tabel 4 – Belangrijkste onderwerpen bij volgende Tweede Kamerverkiezingen

December⁴: “Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?” (% , maximaal drie antwoorden mogelijk) Basis: n=1.109

	febr 2017	30-3 2020	12 mei 2020	9 jun 2020	7 jul 2020	7 sept 2020	12 okt 2020	16 nov 2020	15 dec 2020
Gezondheidszorg	54	44	40	40	43	40	50	35	35
Woningmarkt/ betaalbare woningen/ huren	14	17	18	19	19	21	23	31	31
Duurzaamheid / klimaat / milieu	26	35	38	35	36	35	25	28	29
Het aanpakken van de coronacrisis						28	12	16	21
Veiligheid	34	28	28	32	31	30	15	17	21
Sociale voorzieningen/ armoede(bestrijding)	42	35	29	30	31	30	28	23	20
Economie	29	30	33	36	32	31	19	16	17
Onderwijs	35	28	23	28	30	27	17	17	17
Immigratie en asiel	30	28	26	27	28	28	18	15	16
Normen en waarden	42	45	46	48	48	43	11	18	14
Werkgelegenheid	33	31	31	31	29	29	14	11	13
Dreiging van terrorisme	20	13	12	13	15	14	4	11	8
Europese Unie	30	29	24	30	29	27	18	7	7
Relatie autochtonen en migranten	28	19	19	21	22	20	5	7	5
Tegengaan van racisme					16	15	3	7	5
Dierenwelzijn	8	6	8	10	9	8	4	5	5
Inspraak en democratie	18	23	23	25	25	21	5	4	5
Leefbaarheid in de wijken	20	17	17	19	19	20	2	3	4
Ethische zaken	19	22	21	24	23	21	3	3	4
Kunst / cultuur	9	10	10	9	10	7	3	3	4
Verkeer en (openbaar) vervoer	10	13	13	12	14	12	4	2	2
Religieuze zaken	12	10	10	10	11	9	2	2	2
Anders	4	3	5	5	5	3	2	5	2

⁴ Tot en met september 2020 werd deze vraag als volgt gesteld: “Welke onderwerpen spelen een belangrijke rol voor uw partijkeuze?”. Toen waren er meerdere antwoorden mogelijk; in november konden er maximaal drie onderwerpen gekozen worden

Tabel 5 - Onderwerpen die een rol spelen bij de partijkeuze

“Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?”(%, maximaal drie antwoorden mogelijk) Naar partij van eerste voorkeur.

Basis: n=1.109

	Totaal	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD	SGP	FvD
Gezondheidszorg	35	30	21	38	23	24	64	35	48	37	38	41
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	31	25	24	34	32	23	43	41	42	19	19	57
Duurzaamheid / klimaat / milieu	29	27	4	28	42	82	25	38	34	58	16	9
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	21	29	10	28	24	18	14	19	19	10	14	9
Normen en waarden	21	23	45	16	11	4	14	10	13	8	32	16
Sociale voorzieningen / armoede(bestrijding)	20	8	15	13	15	29	47	41	34	16	11	45
Onderwijs	17	18	4	14	33	16	22	19	21	19	14	4
Economie	17	34	5	20	17	9	5	13	4	6	6	17
Het aanpakken van de coronacrisis	16	12	68	11	3	5	8	7	5	10	0	32
Immigratie en asiel	14	18	22	21	6	2	5	4	17	5	56	2
Werkgelegenheid	13	17	5	18	14	7	6	19	12	10	10	9
Dreiging van terrorisme	8	8	20	9	2	0	4	4	8	0	3	2
relatie autochtonen migranten	7	5	8	5	21	5	7	7	8	2	4	5
Europese Unie	5	4	11	5	5	2	2	7	6	8	0	9
Tegengaan van racisme	5	5	8	5	3	6	6	7	4	6	0	0
Overheidsfinanciën	5	4	0	6	6	18	2	11	0	3	0	0
Dierenwelzijn	5	12	1	7	4	1	0	2	2	0	4	1
Ethische zaken	4	5	2	0	3	13	0	1	1	57	0	0
Kunst / cultuur	4	2	10	3	2	4	2	0	2	0	3	45
Inspraak en democratie	4	3	1	1	6	9	2	4	8	5	22	0
Leefbaarheid in de wijken	2	1	0	0	8	5	6	4	0	10	3	0
Verkeer en ov	2	4	1	2	2	1	0	1	0	0	0	0
Religieuze zaken	2	1	4	1	0	0	0	0	6	0	28	0
Anders	3	2	3	5	4	2	6	3	2	0	4	0
Weet ik niet	2	0	1	0	3	0	2	0	2	3	0	0

Gezondheidszorg en klimaat hebben prioriteit, woningmarkt minder

We vroegen kiezers vervolgens het belangrijkste onderwerp aan te wijzen uit de keuze die ze eerder maakten. *Duurzaamheid* wordt dan het vaakst aangewezen (15), gevolgd door *Zorg* (13) en *woningmarkt* (11) en *het aanpakken van de coronacrisis* (10).

Duurzaamheid heeft voor GL- en PvdD-kiezers duidelijke topprioriteit, maar eindigt ook relatief hoog onder kiezers van D66, PvdA, CU en VVD. VVD-kiezers hechten het meest belang aan *economie*, *het aanpakken van de coronacrisis* en de *woningmarkt*.

Tabel 6 – Belangrijkste thema naar eerste voorkeurspartij

“Welk van deze onderwerpen vindt u het belangrijkste?” Naar partij van eerste voorkeur. Basis: n = 1.109

	Totaal	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD	SGP	FvD
Duurzaamheid / klimaat / milieu	15%	7%		11%	37%	81%	4%	16%	13%	30%	10%	
Gezondheidszorg	13%	8%	9%	6%	12%	5%	38%	22%	7%	5%	5%	8%
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	11%	9%	9%	19%	8%	3%	6%	16%	13%		9%	29%
Het aanpakken van de coronacrisis	10%	18%	12%	14%	7%	1%	4%	2%	3%	13%		
Economie	7%	21%	2%	5%	3%				4%			
Immigratie en asiel	6%	3%	36%	1%	2%		4%		3%			37%
Sociale voorzieningen / armoede(bestrijding)	6%	2%	2%	7%	3%		22%	17%	13%		6%	
Normen en waarden	5%	8%	3%	9%	5%				5%		19%	
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	5%	7%	7%	3%	1%		1%		7%	8%		
Onderwijs	4%	3%	3%	3%	11%	3%	6%	11%	3%			
Werkgelegenheid	3%	3%	3%	7%	2%		4%	4%	7%		5%	
Inspraak en democratie	2%		3%	4%					4%		5%	26%
Dierenwelzijn	1%	2%						2%		17%		
Overheidsfinanciën	1%	3%							4%			
Europese Unie	1%			3%				3%			6%	
Dreiging van terrorisme	1%		3%	1%					3%			
Ethische zaken (euthanasie, abortus, homohuwelijk, etc.)	1%	2%								8%	4%	
Religieuze zaken	1%								4%		20%	
De relatie tussen autochtone Nederlanders en migranten	0%	2%						2%				
Leefbaarheid in de wijken	0%		1%		3%			1%				
Tegengaan van racisme	0%	1%				3%						
Kunst / cultuur	0%											
Anders	2%	1%	2%	3%	3%		4%	2%				
Weet ik niet	5%	1%	6%	3%	2%	5%	6%	2%	8%	17%	10%	

2 Bekendheid en waardering politici

2.1 Bekendheid lijsttrekkers

De leiders van de grote of middelgrote partijen zijn bekend bij negen op de tien kiezers of meer. Mark Rutte en Geert Wilders zijn bekend bij zo goed als iedereen.

Relatief onbekend zijn nog: Lilian Marijnissen (82%) en Sigrid Kaag (67%).

De laatste won aan bekendheid in juli, nadat bekend werd dat ze de partij zou gaan leiden (62%), maar daarna nam haar bekendheid nauwelijks toe.

Ook Wopke Hoekstra, de nieuwe leider van het CDA, kan met 79 procent nog aan bekendheid winnen. Pieter Omtzigt is met 69 procent nog iets onbekender dan Hoekstra.

Opvallend laag is nog steeds de bekendheid van Esther Ouwehand, die stationair op een bekendheid van één op drie staat, lager dan nieuwkomers Richard de Mos of Joost Eerdmans.

Tabel 7

“Welke van onderstaande politici kent u?” (N=1.062)

	sept. 2016	sept. 2017	sept. 2018	sept. 2019	10 mrt 2020	mei 2020	juli 2020	sept. 2020	okt. 2020	dec. 2020
Mark Rutte	96%	98%	95%	94%	96%	98%	98%	99%	99%	97%
Geert Wilders	96%	98%	96%	95%	96%	97%	97%	97%	97%	97%
Hugo de Jonge		26%	37%	45%	53%	83%	87%	94%	92%	94%
Jesse Klaver	77%	95%	92%	92%	92%	94%	95%	95%	94%	93%
Thierry Baudet		72%	81%	90%	91%	91%	93%	93%	93%	93%
Lodewijk Asscher	90%	95%	92%	90%	89%	90%	93%	92%	92%	91%
Henk Krol	85%	90%	84%	82%	81%	86%	87%			85%
Sylvana Simons										83%
Lilian Marijnissen			81%	82%	81%	80%	84%	83%	85%	82%
Wopke Hoekstra		5%	33%	51%	57%	68%		76%		79%
Pieter Omtzigt							53%			69%
Sigrid Kaag		9%	33%	36%	48%	45%	63%	62%	64%	67%
Kees van der Staaij										63%
Gert-Jan Segers	26%	68%	63%	64%	61%	62%	65%	65%	64%	61%
Joost Eerdmans										55%
Farid Azarkan										45%
Annabel Nanninga										38%
Richard de Mos										35%
Esther Ouwehand					32%	30%	31%	34%	33%	32%

Bron: I&O Research december 2020

2.2 Waardering lijsttrekkers

Rutte en Hoekstra aan kop

Mark Rutte wordt van de lijsttrekkers het best gewaardeerd: een 7,1. Rutte staat sinds de coronacrisis stationair op een zeven, daarvoor schommelde hij rond de zes.

Wopke Hoekstra wordt gewaardeerd met een 7,0, waarmee hij kort achter Rutte zit.

Op afstand volgen de andere lijsttrekkers. Eerst die van de coalitiepartijen: Gert-Jan Segers (5,9) en Sigrid Kaag (5,8).

Kaag levert in

Kaag stond in mei nog op een 6,7, in juli op een 6,6. In juli gaven de D66-kiezers nog een 8,3, nu is dat nog een 7,9. GroenLinks-kiezers beloonden haar met een 7,5, nu is dat nog een 6,6 (zie ook tabel 9).

Tabel 8 - Waardering lijsttrekkers

“Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert?”⁵ (N=1.062)

	sept. 2016	sept. 2017	sept. 2018	sept. 2019	10 mrt. 2020	mei 2020	juli 2020	sept. 2020	okt. 2020	dec. 2020
Pieter Omtzigt							6,9			7,2
Mark Rutte	5,8	6,1	5,7	6,2	5,8	7,2	7,3	7,1	6,9	7,1
Wopke Hoekstra		6,7	6,4	6,9	6,6	7,0		7,1		7,0
Hugo de Jonge		6,9	6,4	6,7	6,4	7,1	7,0	6,5	6,2	6,6
Gert-Jan Segers	6,0	6,2	6,1	6,3	5,9	6,3	6,3	6,0	6,0	5,9
Sigrid Kaag		7,5	6,5	6,4	6,2	6,7	6,6	6,4	6,0	5,8
Lodewijk Asscher	6,0	6,0	5,5	6,0	5,5	5,8	5,9	5,8	6,0	5,6
Lilian Marijnissen			5,9	5,4	5,3	5,4	5,5	5,6	5,4	5,5
Jesse Klaver	6,0	6,3	5,6	5,5	5,1	5,3	5,2	5,5	5,2	5,3
Esther Ouwehand					5,0	4,8	5,1	4,9	4,9	4,8
Kees van der Staaij	5,7	5,1	5,7	4,8			5,2			4,7
Geert Wilders	3,7	3,8	3,9	4,0	4,1	4,0	4,2	4,2	4,1	4,4
Joost Eerdmans										4,1
Annabel Nanninga										3,9
Henk Krol	4,4	4,4	4,7	4,9	5,2	4,5	4,5			3,6
Richard de Mos										3,2
Thierry Baudet		4,2	4,1	3,5	3,6	3,5	3,8	3,7	3,5	2,9
Farid Azarkan										2,9
Sylvana Simons										2,4

Bron: I&O Research december 2020

⁵ De vraag luidde: “Hieronder ziet u de politici die u (van naam) kent. Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert? (1=heel slecht, 10=heel goed)” Daarnaast was het mogelijk om het antwoord ‘weet niet’ te geven.

De CDA-politici

Interessant zijn de scores voor de CDA-politici. Wopke Hoekstra, de nieuwe CDA-leider, wordt met een 7,0 goed gewaardeerd. Maar Pieter Omtzigt, degene die de lijsttrekkersverkiezingen nipt verloor van De Jonge, nog beter: hij krijgt maar liefst een 7,2 van de kiezers, de hoogste score van allen. Hugo de Jonge zelf doet het met een 6,6 (een stijging t.o.v. oktober) ook helemaal niet slecht.

Omtzigt (7,2) doet het dus nog iets beter dan Hoekstra (7,0), maar onder de CDA-kiezers is dat nipt andersom: Omtzigt een 8,3 en Hoekstra 8,4. Hoekstra ligt verder goed onder kiezers van VVD, D66 en PvdA. Ook kiezers van GroenLinks, SP, PVV en PvdD oordelen vrij positief over hem. Omtzigt ligt goed bij kiezers van ChristenUnie en VVD, maar ook wel bij de andere partijen.

Tabel 9 - Waardering lijsttrekkers, naar politieke voorkeur (N=1.062)

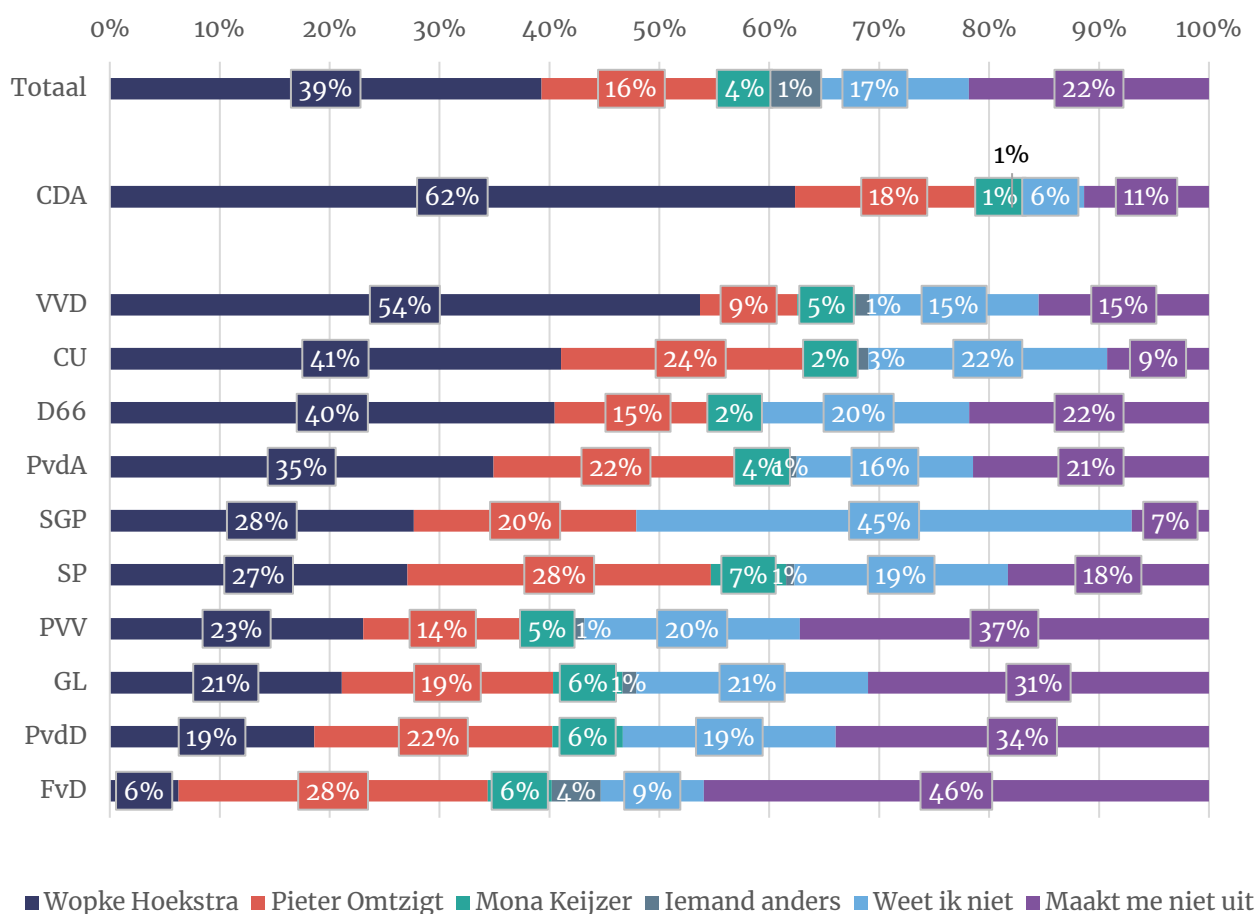
	Totaal	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD
Pieter Omtzigt	7,2	7,5	6,0	8,3	7,2	6,5	7,1	7,2	7,6	6,6
Mark Rutte	7,1	8,9	5,4	7,9	7,5	6,7	5,7	7,0	8,1	6,5
Wopke Hoekstra	7,0	7,6	6,2	8,4	7,1	6,1	5,7	6,8	7,4	5,8
Hugo de Jonge	6,6	7,5	5,5	7,9	6,8	6,1	6,1	6,6	7,2	5,5
Gert-Jan Segers	5,9	6,3	4,5	6,7	6,3	5,4	5,0	6,1	8,1	4,7
Sigrid Kaag	5,8	5,9	3,7	6,1	7,9	6,6	5,2	6,5	5,5	5,8
Lodewijk Asscher	5,6	5,1	4,7	5,6	6,3	6,5	6,2	7,7	5,9	5,9
Lilian Marijnissen	5,5	4,2	5,3	5,2	5,9	6,8	8,0	6,1	5,3	6,0
Jesse Klaver	5,3	4,5	3,7	4,9	6,8	8,2	5,8	6,5	5,5	6,7
Esther Ouwehand	4,8	4,1	3,9	3,3	4,4	6,2	5,5	5,0	4,9	8,0
Kees v.d. Staaij	4,7	5,1	5,0	5,5	3,9	2,9	3,0	4,3	6,4	3,2
Geert Wilders	4,4	4,4	8,5	4,3	2,7	1,9	3,7	2,4	2,7	2,4
Joost Eerdmans	4,1	4,8	5,4	4,0	3,4	2,4	4,1	3,0	3,9	3,7
Annabel Nanninga	3,9	4,6	6,2	3,4	3,3	1,9	3,4	2,6	3,2	4,0
Henk Krol	3,6	3,7	3,9	4,0	3,2	3,0	4,3	3,1	3,6	3,3
Richard de Mos	3,2	3,2	5,4	3,3	2,7	2,1	3,1	1,7	2,6	1,4
Thierry Baudet	2,9	2,6	5,4	2,4	2,0	1,3	2,6	1,7	2,1	1,6
Farid Azarkan	2,9	2,8	2,0	2,7	3,3	3,0	3,6	2,9	3,3	3,6
Sylvana Simons	2,4	2,0	1,5	2,1	3,1	3,9	2,7	3,1	2,6	2,9
maximale n	1.062	178	91	93	70	85	33	84	55	36

2.3 Hoekstra volgens kiezers beste kandidaat voor lijsttrekkerschap

Zowel Hoekstra als Omtzigt worden door kiezers goed gewaardeerd als politici. We vroegen kiezers ook wie volgens hen de beste kandidaat voor het lijsttrekkerschap van het CDA is. Vier op de tien van alle kiezers vindt Hoekstra de meest geschikt kandidaat en zestien procent noemt Pieter Omtzigt. Een meerderheid (62%) van de CDA-kiezers vindt Hoekstra het meest geschikt, een substantiële minderheid van 18 procent van de CDA-kiezers vindt Omtzigt de meest geschikte kandidaat. Mona Keijzer of een andere kandidaat wordt door slechts een klein deel van de kiezers genoemd als meest geschikte kandidaat.

Figuur 1 - Wie is volgens u de beste kandidaat voor het lijsttrekkerschap van het CDA? Naar politieke voorkeur.

Over minister Hoekstra in september:

Wopke Hoekstra, CDA: 7.1. “Streng doch rechtvaardig”

Was een van minst bekende ministers bij het aantreden (5% bekendheid), maar voorafgaand aan de lockdown al bekend bij een meerderheid (57%) en inmiddels kent driekwart hem (76%). Hij scoorde altijd al goed – in de jaren 2017 tot 2019 rond de 6,5, sinds de coronacrisis een 7 (nu 7,1). Gewaardeerd van links tot rechts. Krijgt minder achten, negens en tienen dan Rutte (Hoekstra 4,7%, Rutte 53%), maar ook minder onvoldoendes (15% om 19%).

Stemt	Oordeel	Toelichting
CDA	10	Betrouwbaar gooit het geld niet over de boeg.
CDA	10	Rustig, heeft overzicht, kent zijn dossier.
VVD	9	Zijn aanpak in de EU over de eurobonds ben ik het mee eens.
VVD	9	Zijn stelligheid wat betreft ons aandeel in Europa.
VVD	9	Streng doch rechtvaardig.
CU	9	Past heel goed op de overheid financiën.
PvdA	9	Hij schept duidelijkheid omtrent zijn beleid. Daarnaast zeer sterk in de Europese onderhandelingen over COVID fonds waarbij het echt zijn voet strak houdt mbt Nederlandse belangen.
VVD	8	Hij communiceert helder en duidelijk. Hij heeft een duidelijk doel voor ogen en laat zich hier niet van af leiden - financiële nasleep corona binnen Europa.
VVD	8	Netjes de staatsschuld verlaagd, zodat we nu met de corona bij kunnen springen.
50 Plus	8	Vanwege zijn kennis.
CDA	8	Serieus, consciëntieus, betrouwbaar.
CDA	8	Standvastig, duidelijk.
D66	8	Standvastig geweest in onderhandeling economische crisis corona.
PVV	8	Vond het sterk dat hij niet zoveel geld zomaar aan het buitenland wilde geven.
VVD	7	Ik vind dat hij het goed doet. Er zijn dingen die ook anders kunnen. Zoveel mensen zoveel wensen.
VVD	7	Heeft over het algemeen een duidelijk verhaal.
PvdD	7	Degelijke minister maar weinig vernieuwend.
SP	7	Verantwoorde verhouding uitgaven en inkomsten.
VVD	6	Te streng in beleid.
D66	6	Is wat mij betreft niet heel veel te zien, krijg niet echt mee wat hij allemaal doet.
PVV	6	Op zich redelijk initiatieven wat betreft verbeteringen voor 'groene bedrijven'.
PVV	5	Over het algemeen liegen alle politici.

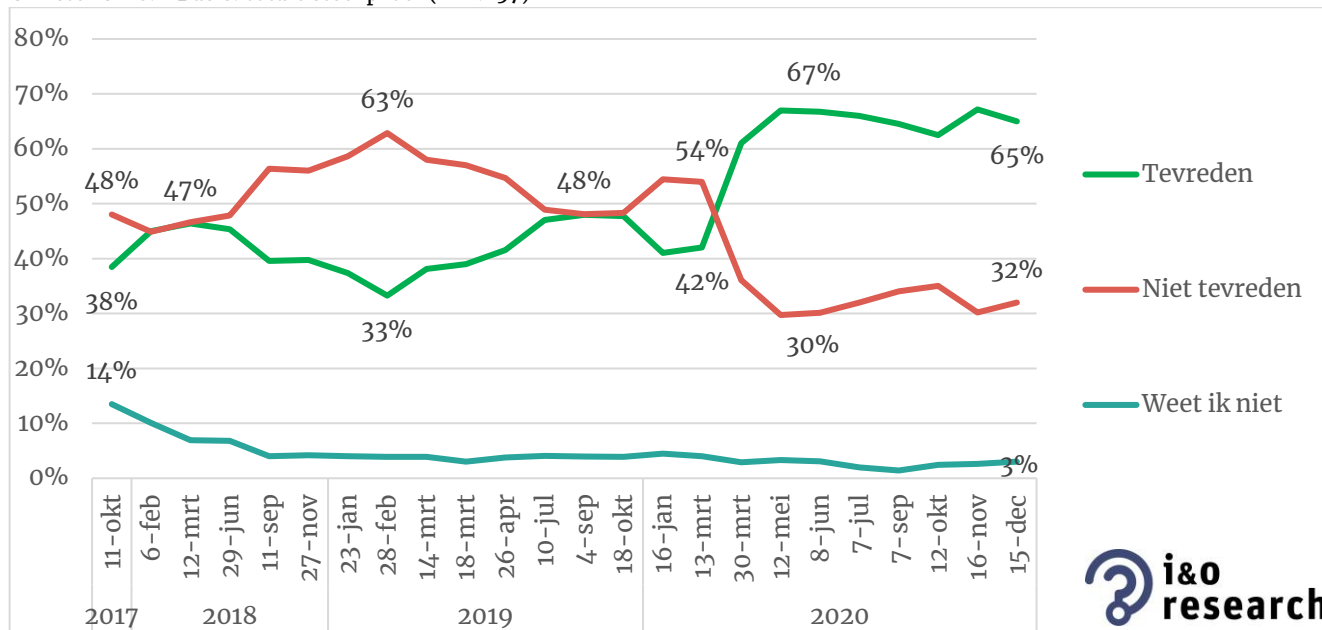
3 Tevredenheid kabinet-Rutte III

3.1 Tevredenheid met kabinet Rutte III stabiel hoog

Twee derde van de Nederlanders (65 procent) is momenteel tevreden met het kabinet Rutte-III, 32 procent is dat niet of in beperkte mate. Ten opzichte van een maand geleden (67 tevreden) blijft de tevredenheid over het kabinet stabiel hoog.

Figuur 2 – Tevredenheid met kabinet

“Hoe tevreden of ontevreden bent u in het algemeen met het huidige kabinet -Rutte III, van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie?” Basis: totale steekproef (N=1.257)

Bron: I&O Research, december 2020

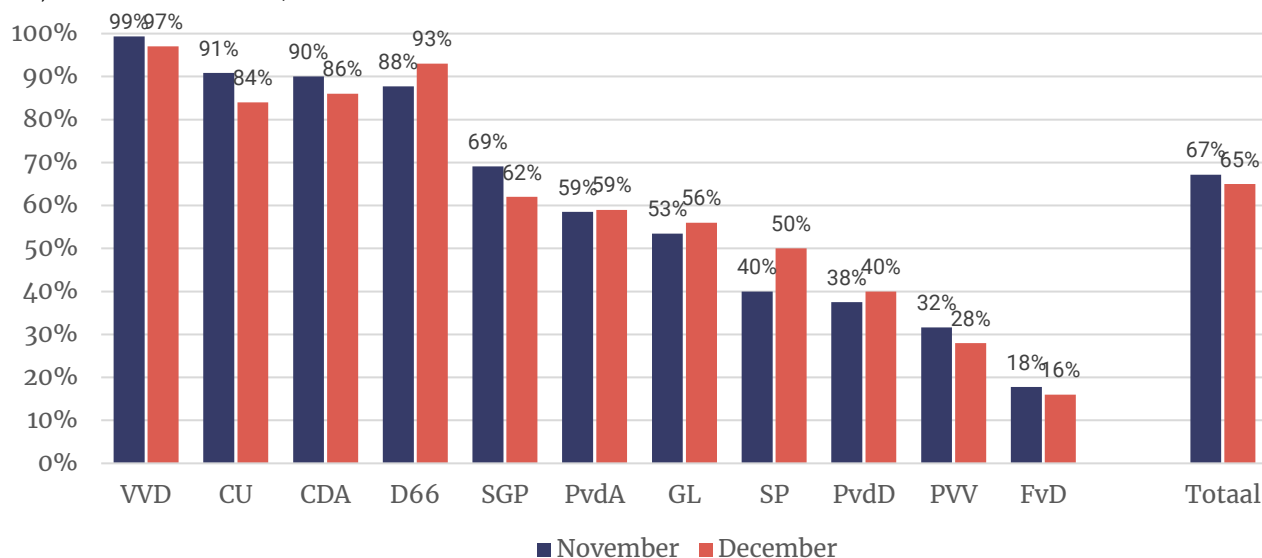
Kiezers van SP nu tevredener met kabinet dan maand geleden

In vergelijking met de uitkomsten uit november zien we hetzelfde beeld: kiezers van coalitiepartijen zijn tevredener met het kabinet dan kiezers van oppositiepartijen.

Kiezers van de SP zijn vaker tevreden over het kabinet (was 40, nu 50) evenals kiezers van D66 (was 88, nu 93). Kiezers van de coalitiepartijen VVD, CU, D66 en CDA blijven in grote meerderheid tevreden met het kabinet, kiezers van de PvdD, PVV en FvD zijn ontevreden over het kabinetsbeleid.

Figuur 3 – Tevredenheid met kabinet naar stemvoorkeur in november en december 2020

Tevredenheid met kabinet Rutte III in percentage ‘tevreden’ naar politieke partijvoorkeur (November, n=2.290, December, n=1.257); Hoe tevreden of ontevreden bent u in het algemeen met het huidige kabinet-Rutte III, van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie?)

Bron: I&O Research, december 2020

4 Onderzoeksverantwoording

Verantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdagavond 11 december tot maandagochtend 14 december 2020. Er werkten in totaal 1.257 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. Niet alle vragen zijn gesteld aan alle deelnemers. Bij vragen waarbij dit het geval is wordt de steekproefbasis ook vermeld.

Het grootste deel van de deelnemers (1.202) is afkomstig uit het I&O Research Panel. Daarnaast vulden 55 Nederlanders de vragenlijst in via het panel van PanelClix.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van $n=1.257$ en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,8 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2019). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties.

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

